

alguien no tienen importancia: *akró harát* eso me preocupa poco; *tu harát* dichoso de ti » (Cor, Voc Ar., 54-5). Més tard encara vaig recollir-hi moltes frases anàlogues: «*tu (h)arai que ás yérlas en Plaus*» 'que posseeixes prats grassos arran del riu' (Plaus és la part més rica del terme de Bossost), etc. No solament la forma *haráy* segueix per l'Alta Bigorra, amb *h* aspirada, com ho recullen Rohlfs i Palay, sinó que és de tota la zona intermèdia; en efecte, segons l'ALGc, aquesta variant en *har-* és pròpia de quasi tot el dept de H-Pyrénées, més el Comenge, des de Gavarnia, fins a Martres-Tolosane, Lanamezan i Magnoac, sense comptar els punts on la *h* aspirada s'ha tornat recentment caduca (però tanmateix hi ha *arai* amb *r* simple i no *erre*, a Aran, Luixon i algunes valls immediates a l'O).

Ara bé, *har-* inicial, en principi, és el resultat fonètic de *FR-* etimològic, amb la coneguda intercalació de *a* a dins del grup aspirat *br-*, tal com en FRAGA > *hara-go*, FRANGERE > (*h*)*aragne*, FRIGIDUM > *heret*, FRUCTA > *heruto*. I sembla que pertot en gascó o almenys la major part, es parteix d'aquesta inicial *br-* o *har-* les excepcions que hom sembla notar, són degudes potser només al fet que a les altes valls del Bearn, i en part Bigorra i Landes, el *br-* inicial és reduït a *rr-*, *r̄* Rohlfs, Gc, § 280 (i nota 1) en dóna testimonis a Baretons, Aspa, Ossau, Arrens, i fins alguns cap a Banheres de Bigorra; sistemàticament a les Landes *roumén* FRUMENTUM, *roumadye* 'formatge', (*ar*)*roumo* FORMA, (*ar*)*rargo*, FRAGA, (*ar*)*rountà* AFIRONTARE.

El mot s'eclipsa abans del Roine, però Rohlfs en va assenyalar, més tard, una reparació avançada, val a dir que ben esparsa, en alguna part del Piemont. En piemontès deu ser poc conegut o en general desconegut el gran dicc. piemontès de Sant' Albino no en diu res enlloc Citant un treball de Toppino (*St Rom* x, 1913, 51), a Cuneo «menos mal > 'rai'» (interpreta Rohlfs, ANSL cct, 76), «dans les environs d'Alba *aray* a pris le sens d'une phrase adverbiale qui exprime un renforcement 'tout à fait', 'entièrement'» (*Le Gc*, p 195, n 337).

A un examen superficial sembla ben natural l'etimologia RADIUS, sobretot per a un romanista que ve de fora del català, i per això no és estrany que hi coincidissin Balari, Spitzer, Moll, Rohlfs, Griera, M-Lubke, Kruger, Colon, MLWagner etc Però discrepen radicalment quan arriben a l'explicació semàntica, de manera que en realitat es tracta de tres etimologies distintes: la de Balari (i Moll), la de Spitzer (amb M L, Griera i Krüger) i la de Rohlfs. Semànticament es poden argumentar totes tres, i totes tres, ja en aquest aspecte, causen dubte, en part molt gros, a totes considerable.

No és estrany, doncs, que s'hagi seguit cercant, però la de Montoliu és d'una impossibilitat flagrant, ja en l'aspecte fonètic de cap manera ΡΑΡΗΛΑΝΟΣ 'rave' (que ell suposa usat com a terme de comparació despectiva) no podia donar *rabe* > *rai* enlloc, ni en gascó. Menys insostenible seria un altra, en què jo havia pensat, i que també rebutja l'arabisme castellà *raes*:

'fàcil', ar *rahís*: la caiguda d'un *h* àrab es dóna en castellà, no en català, i encara serien ben difícils de justificar l'eliminació de la *-s*, el pas a l'occità etc.

Quant a RADIUS, ni en el terreny fonètic no tenim camí expedit des del moment que sortim de la llengua d'oc, caldria *raig*, ço que Montoliu, Spitzer i Moll volen eliminar massa a la lleugera amb la fórmula abstracta «doblet especialitzat en una funció diferent de la de la forma *raig*». Però ¿ha existit aquest duplicat en català? Com podia estendre's? Si no és en parlars extrems, com el pall-ribag o l'extrem Nord del ross medieval (no el sé més que a les *VidesR*), l'evolució *rai* no ha existit mai. Dos casos que se'n citen són recusables en Muntaner (cap. § 272), és al *Sermó*, poesia escrita en occità; les *Ordinacions Palatines* de Pere el Cerimoniós porten «macips destinats per --- pensar dels cavayls nostres --- sien nedejades --- per guardar d'escalfament les estrijolen e nedegen; e, con lo sol comensarà lo seus rays per terra escampar, aquelles al aygua --- menen ---» (*CoDoACA* v, 32). És, doncs, un plural, està per *raygs*, així s'explica i per tant no és útil per al nostre cas: sigui simplificació fonètica de *-ygs*, o mera grafia imperfecta: cf més avall *rayant* grafia de *rajant*.

Llavors fóra manlleu de l'occità? Hauria entrat amb caràcter substantiu, o ja amb valor de partícula exclamativa. En principi allò és més fàcil en un manlleu. Però difícilment podríem admetre ho no trobant-se testimoniada tal variant amb caràcter de substantiu. Caldria admetre, doncs, que es manlevà ja amb caràcter d'exclamació. Llavors la dificultat és triple: a) manlleu d'una interjecció, cosa sempre rara, b) en occità mateix semàntica trontollant, que ens deixa força escèptics, c) manlleu no pas d'una llengua principal i prestigiosa (puix que és posterior i estrany a la dels trobadors), i manlleu d'un mot d'extensió més limitada en la suposada llengua prestadora que en la manllevadora: la darrera dificultat és la menys ferma, puix que tanmateix té força extensió occitana, però són greus les altres.

En l'aspecte semàntic, examinem les tres explicacions. Contra totes tres hi ha el fet que *rai* no és pas un «intensiu» com diuen Balari o Moll, sinó que precisament indica indiferència relativa, o franc menyspreu: i això sempre i pertot, una vegada hem eliminat aquell *malament rai*, i ens hem explicat com a secundaris aquells altres casos que s'hi acosten. I encara menys es pot parlar de «reforç» com diu Rohlfs: és un malentès d'ell assignar-li la funció de «renforcer le mot précédent». Essent falsa la premissa, la seva etimologia, a *rai*: «a flots», se'n va per terra; de cap manera no es pot partir de la idea de «a raig fet», o «ganz und gar»: en cap testimoni no es veu que apunti cap aquí; llevat potser el piemontès, que altrament ja l'hi hem vist definir en forma inconstant, com evasiva i més aviat vaga: així com així, mancaria de força essent un cas isolat, i potser massa interpretat per ell a la llum de la seva etimologia.

La de Balari i Moll també és clarament dolenta: no és intensiu i la idea de «claredat» o de «claror» no té res